

Spóner Orsolya

Dömösi körkép Kőrös László idejéből

Dr Kőrös László (1856–1918) Esztergom város szülötte, tanár, író, lapszerkesztő és publicista. Az Esztergom és Vidéke című lap alapítója és közel tíz éven át főszerkesztője. Számos irodalomtörténeti mű szerzője. Nyugdíjas éveiben Dömösön élt és alkotott. 1918. 04. 26-án hunyt el kedvelt dömösi házában. A XX. század elején készült, Dömöst ábrázoló képeslapokon gyakran feltűnik Kőrös László háza az ekkor még eredeti hagymakupoláját viselő katolikus templommal együtt. A Kőrös által tervezett kúria mellett csordogált a Malom-patak, az útkereszteződésben pedig Nepomuki Szent János szobra állt. Az eklektikus stílusban épült villa, előtte a hársfasorral, meghatározó eleme lehetett a falu főutcájának. Kőrös eleinte csak a nyári időszakokat töltötte a településen. Nyugdíjas éveire vált Dömös állandó lakójává. Magánkirándulásai alkalmával kedvelte meg a községet, szerkesztői munkásságának ideje alatt pedig alaposabban tanulmányozni kezdte. Később így ír Dömösről: „Kies kis megyénk legszebb panorámájának tartom ezt a változatos, tájképekkel gyönyörködtető, Árpád-kori magyar községet, mely most igazi otthonom és hűségesen összecsatol szeretett szülővárossal és székesfővárossal.” Az Árpád-kori prépostság és annak gazdasága az esztergomi főkáptalan tulajdonában állt Kőrös idejében. A dömösi nép nagy része ebben a gazdaságban dolgozott. Megélhetést még a téglagyár és a kőbányák biztosítottak. A Macskás-Prépost-Vörös-hegy kőbányáit a budapesti Roheim cég bérelte. A Macskási-dűlőből síklóvasúttal szállították a kifejtett kőveket a Duna partjára. A másik két leggyakrabban üzőtt foglalkozás az erdei fa kitermelése és szállítása, illetve a hajózás volt. A Dömösön élő embereket szorgalmasnak jellemzi Kőrös László. A település lélekszáma meghaladta az 1600 főt. (Napjainkban nem érjük el az 1200-at sem.) Falunk egykori plébánosa, Nedeczky Gáspár így ír a falu lakóiról 1880 körül. „...Dömösön a népet szálas, edzett termet, nyers, de mint általában a Duna mellett, tisztos külső, arc és ruha, őszinte, nem erőltetett nyíltság jellemzik...” A nép érzelmeiről pedig így vall: „...Durva, nehéz munkát végezni és mégsem feledkezni meg lelkiismerete gyengédebb érzelmeiről, oly vonása a dömösi népnek, mely már a szomszéd községekben sem található fel...” Kőrös korában cigány muzsikával, népdalokkal múltatták az időt. A névnapok ünneplésének is megadta a módját a nép. A névnap verses, nótás köszöntők után borral, pálinkával való sűrű koccintgatásokkal tetézték az ünnepeket. A falusi ünnepek, különösen

a búcsúk, nagy eseménynek számítottak. A házakat kimeszelték, a portákat feldíszítették. Nagy süítés-főzés és rokonlátogatás dívott. A házról házra járó cigányok némi pénzért, borért szívesen elhúzták a háziak kedvenc nótáját. Maga Kőrös László is gyűjtötte, feljegyezte és „bokrétába kötötte” a dömösi népdalokat.

A legnépszerűbb helyi kocsmának az 1880-as évek végén Falk Zsigmond, a nép által csak „Madzag”-ként hívott férfiú volt a tulajdonosa. A

faluban nem túl sikeresen működő Önkéntes Tűzoltó Egylet tagjai az első eredményes tűzoltásukért kapott pénzjutalmukat talán éppen az ő kocsmájában itták el mind egy szálig. Postahivatallal 1883-tól, Posta Takarékpénztárral 1892-től rendelkezett a falu. A XX. század elejétől Keresztény Fogyasztási Szövetkezet is létrejött. Táviró és telefonállomás csak az 1910-es évek elején létesült Dömösön. A fővárosból a települést hajóval és vasúttal lehetett megközelíteni. Vonatál-

lomása Dömösnek a Duna bal partján épült, a Szent Mihály-hegy lábánál, azonban a révátkelessel időnként problémák adódtak. 1897-ben Dömös község a hajóállomás megnyitására törekedett, azonban a dömösi part és révjog egy hanyag ügyintézés miatt még mindig az esztergomi főkáptalan tulajdonában állt. Az érintett felek perre vitték az ügyüket.

Kőrös László gyakran utazott Nedeczky Gáspár dömösi plébános hintóján, amikor Esztergomból kirándult a községbe. Az automobil nagy

látványosságnak számított Dömösön az 1900-as évek elején. A nép csak „motorkocsinak” hívta az időnként feltűnő járműveket, és igen nagy ribillió támadt, ha egy „motorkocsi” elütött egy-egy úton poroszkaló lábasjóságot. A vadregényes Rám-szakadék, fellette Dobogókóval már akkor kedvelt kirándulóhelynek számított. Az 1897-ben elkészült dobogókői menedékház első gondnoka egy dömösi fiatalember, Fehér (Galambos) Pista volt. „Galambos” gúnynevét postagalambok tenyésztésével érdemelte ki a nép szájától. Sajnálattal Pista igen korán, 28 évesen hunyt el szívelégtelenség következtében.

Kőrösy igen aktívan vett részt a turizmus népszerűsítésében. 1888 decemberében alakult meg a Magyarországi Kárpát Egylet Budapesti Osztálya. Az alapítók névsorában szerepel Kőrösy László neve is, aki egyben a vidéki választmányának is tagja lett. Esztergom tájszépségei című előadása nagy sikert aratott, és írása nyomtatásban is megjelent a Turisták Lapjában. E lap munkatársai közt is felbukkan a neve. A Magyar Turista Egyesület Budapesti Osztályának segítségével 1891. december 27-én Dömösön jótékonyági karácsonyfá-ünnepélyt szervezhetett. A vonatról Nagymarosnál leszálló egyesületi tagokat Zöld János, Dömös falu törvénybírája fogadta. A visegrádi túlparton pedig Vaisz Endre jegyző várta őket hét kocsival, eztán indult meg a menet Dömös felé. A falu iskolájában állították fel a karácsonyfát, a számtalan ajándék osztályozásában Simrák János tanító segédkezett. A bőkezű adományokért Nedeczky Gáspár plébános mondott köszönetet a turista szakosztálynak. A sok dömösi gyermek izgatottan, egyben illedelmesen várta ajándékait. Édességek és ruhaneműk mellett 400 jó minőségű könyv került szétoztásra. Egy 33 kötetből álló gyűjteménnyel pedig megalapozták az iskolai könyvtár létrejöttét. A Dömösön jótékonykodó turistákra 1917-ben is rábukkanhatunk. Ez év karácsonyát varázsolták szebbé a dömösi gyermekeknek. A beszámoló szerint mindenkinek jutott írka, ceruza, toll, füzet, játék, mesekönyv, festék és imakönyv a cukorkák és sütemények mellé. Nehezen elképzelhető, hogy ebben a jótékonyági akcióban ne lett volna benne Kőrösy László. Jótékony és segítőkész tetteiről eddig kevés írásos bizonyítékkal rendelkezünk, de a kikutatott források azt bizonyítják,

A Rám-szakadék

hogy kapcsolatai és társadalmi rangja, de legfőképp emberszeretete révén igyekezett a nehezebb sorsú embertársain segíteni.

A dömösi iskola 1896-ban már két tanteremmel is rendelkezett. Az intézmény hatékonyságának fokozására szövés, fonás, kőfaragás és gyümölcstermesztés oktatását tervezik bevezetni. A falu iskolájának jegyzőkönyvében e tájt tűnik fel Kőrösy László neve, mint az iskolaszék „dísz- és örökös tagja”. A dömösi Pastinszky család tulajdonában van dr. Kőrösy László 1915-ben írott tanúsítványa, melyben egy helyi kertészlegényt próbál nagyobb hatáskörbe ajánlani. Igyekezett ő pusztán önfelelt örömet is szerezni, állítólag nagyobb egyházi ünnepek alkalmával házának filagóriájából

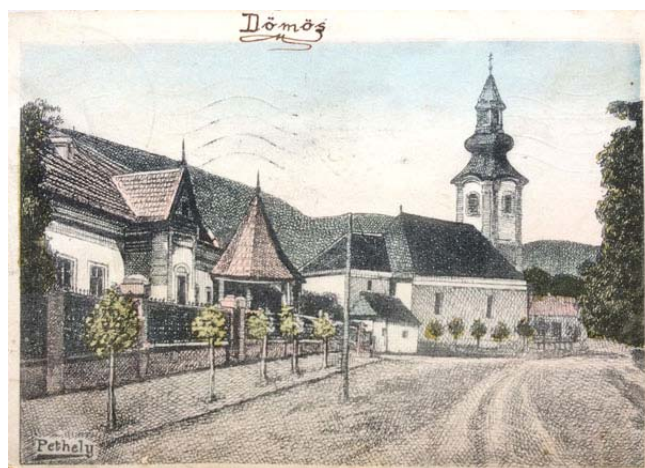
tűzijátékkal örvendeztette meg a falu népét. A református és katolikus hívek tisztességes békében éltek egymás mellett a faluban. A református templomtól nem messze, az akkori községhatárban 1743-tól áll a Mindenszentek kápolnája. Ez a kis barokk kápolna azért emeltetett, mert a falu szerencsésen átvészelte az akkoriban országosan dúló pestisjárványt. A Kőrösy korából származó üdvözlőlapok szintén kedvelt szereplője a katolikus temető felett felkiáltójelként álló falconk, ami a hajdani gazdag dömösi prépostsági épületek maradványa, és Béla-vár romjainként jegyzik a korabeli lapokon.

Az előzőekben már említett nyert Nedeczky Gáspár plébános, akivel személyes kapcsolatban állt Kőrösy László. Esztergomi évei alatt Kőrösy gyakori vendége volt a plébániának kirándulásai alkalmával. Nedeczky uram 1880-ban megjelenő, mellesleg a plébános saját költségén kiadott, *Dömös története és újabb leírása* című könyvének Kőrösy László intézte a nyomdai és korrektúrai munkálatait. Az Esztergom és Vidéke újság 1881-ben leközli a plébános írását A népösszeírás használatáról. Mélyen hívő ember lévén bizonyára tudomása volt a Dömösön 1895-ben zajló Szűz Mária-jelenésekről. A Csodafa története élt a nép száján, és minden bizonnyal a faluban több példány is akadt az 1896-ban megjelent füzetecskékből. Ezen kiadványok igen részletesen beszámolnak a dömösi Szűz Mária-jelenésekről, mesés gyógyulásokról és csodákról. A dömösi CSODA két évig tartott, és elég gyászos véget ért. Nedeczky Gáspár visszaemlékezéséből idézvé: „...1887. április 23-án, estve kijött Szabó Mihály

alszolgabíró hat csendőrrel, és kivágták a SZENTFÁT, mely már két éve az ámitások és csodás jelenetek színhelye volt... Az ámitások és Szűz Mária jelenetei röpiratokban és holmi kolduló kerti árusok által élő szóval prédicalva történtek, a kutak, jobban mondva a Malom-patak mellett megjelentek a vakok, sánták és bénák, kik gyógyulást hirdettek, pénzt szedtek, miből képeket, olvasókat és gyertyákat vettek... A zarándokmeneteket ezzel ámítván még nagyobb tömeget csodítottak és vezéreltek Dömösre. Úgy tűnik, az „elbúcsúsított” és már kezelhetlenné vált nép miatt próbáltak véget vetni az akkorra már ámitásokkal teli csodáknak. A Szűz Mária jelenések helyszínén a dömösiek később kis fakápolnát építettek, és mai napig szent helyként tisztelik. A nagyboldogasszonyi szentmise minden évben itt kerül megrendezésre.

Kőrös László későn nősül. 1897-ben vezeti oltár elé Kendöl (?) Juliannát, aki tragikusan fiatalon hunyt el. A halotti jegyzőkönyv szerint vérszegénységben. Feleségének életéről még igen keveset tudunk. A Kőrös leszármazottak szerint író volt (?!). Az ő története még kutatásra, feltárássra vár. 1913 májusában az Esztergom és Vidékében megjelenik Kőrös Lászlónak egy verse, Borura derű címmel. Ebben nejeének betegségét örökíti meg bánatos, de reménykedő hangnemben. Utolsó sorai így szólnak: „De tőrök bús panasz nélkül. Mert imámban csak azt kérem. Gyógyítsa meg a Jó Isten. S itthon lesz a feleségem.” Kőrös imája nem hallgattatott meg. Dr. Kőrös Lászlóné, született Kendöl Julianna keresztényi türelemmel viselt súlyos betegségének következtében 1913. szeptember 8-án, életének 42., házasságuk 16. évében elhunyt. Felesége halála után Kőrös egyedül neveli két lányát. Egészségi állapotának romlása közismert volt, azonban betegségei nem gátolták szellemi munkásságában. Dédunokái elbeszélése szerint súlyos izületi problémák nehezítették utolsó éveit. 1918. április 26-án, péntek hajnali öt órakor bekövetkező halála váratlanul éri baráti körét. Halálának kiváltó okát hashártyagyulladásnak jegyzi a halotti anyakönyv. Lányai, Katalin és Julianna még kiskorúak édesapjuk halálakor. Az 1918. június 19-én kelt hagyatéki kivonat szerint Kőrös Katalin már mint Kecskés Andrásné nagykorú szerepel a jegyzőkönyvben. Dr. Kőrös Lászlót 1918. április 28-án, vasárnap délután 5 órakor temették Dömösön. A falu „aprajánagyja” jelen volt búcsúztatásán. A házában felállított ravatala tavaszi virágokkal volt gazdagon díszítve. A dömösi nép megrendült, csendben álldogált a tornácon, az udvaron és a halottas szobában. Nem sokkal a temetés megkezdése előtt érkezett meg dr. Antóny Béla esztergomi polgármester, kezében Kőrös László szülővárosának vörös-fehér szalagú koszorújával. A szalagokon „Hűséges fiának – Esztergom Szent Királyi Város” felirat volt olvasható. Az elhunyt

esztergomi barátait Oltósy Lajos, az Esztergom és Vidéke című lapot Homor Imre képviselte. A kornak kedvezőtlen közlekedési viszonya sok embert visszatartott a megjelenéstől. A temetési szertartást Lábay Gyula dömösi plébános végezte a ház verandáján, ahol egy szép lourdes-i Szűz Mária-szobor terjesztette ki áldó kezeit Kőrös koporsója fölé. A szertartás végeztével indult meg a temetési menet a dömösi temetőbe. Elöl az iskolás gyermekek haladtak rendezett sorokban. A koporsót és a fáklyákat Dömös tekintélyes polgárai vitték. A koporsó után Kőrös László két lánya, a rokonság és a gyászoló nép haladt. A plébános úr a sírnál megható, szép beszéddel búcsúzott a község nevében dr. Kőrös Lászlótól.

Kihangsúlyozta hathatós pártfogói munkásságát, amit a falu népéért tett. Kőrös emberszeretetét követendő példaként állította a megjelentek elé. Dicsérte az elhunyt meggyőződéses vallásosságát. Dömös népét arra kérte, fogadja szeretetébe Kőrös árváit, és hálálják meg azt a sok jót, amit az elhunyt tett értük. Az egyház imáival helyezték koporsóját a sírba. Engesztelő szentmiséje pedig hétfőn reggel 8 órakor kezdődött a dömösi katolikus templomban. Az Esztergom és Vidéke lap már 1918. május elején közadakozásra kéri fel Esztergom népét, SIREMLÉKET KŐRÖSY LÁSZLÓNAK! felszólítással. Méltatják munkásságát, személyiségét pedig így jellemzik: „Kinek jelszava volt önmagával szemben: munkálni, tenni és nem kérni bért. Semmit magunkért, mindent a közért! Fejlődni, tenni, ahol csak lehet!” E nemes célra összegyűjtött pénzt elvitte az infláció és a forradalom szele. 100 év elteltével teljesült síremlékének felállítása. Kőrös László szellemi és tárgyi örökségének szétszóródott darabjait az utókor feladata összegyűjteni, gondozni és továbbadni. Kőrös László ex libris felirata örök életű igazságot tartalmaz. JÓ KÖNYV A LEGJOBB TÁRSASÁG!

2018. május havában, Szent Flórián napján.